

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**

ЕВДОКИЯ СТЕФАНОВА СКОЧЕВА–ШОПОВА

**РАЗВИВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ
ЧРЕЗ ЕЛЕКТРОНЕН КУРС ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД
ЗА МЕДИЦИНСКИ ЦЕЛИ**

**Автореферат на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“**

София, 2018 г.

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**

ЕВДОКИЯ СТЕФАНОВА СКОЧЕВА–ШОПОВА

**РАЗВИВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ
ЧРЕЗ ЕЛЕКТРОНЕН КУРС ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД
ЗА МЕДИЦИНСКИ ЦЕЛИ**

**Автореферат на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по направление 2.1. Филология (Български език)**

**Научен ръководител:
проф. д-р Виолета Тачева**

София, 2018 г.

Дисертационният труд е обсъден в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски” на 06.03. 2018 г.

Докторантката работи в Катедра ”Славянски езици и комуникации” към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов”, Варна.

Дисертацията съдържа 177 страници, включително 61 фигури, 7 таблици и 4 приложения, оформени в четири глави, заключение и библиография на използваната литература (132 заглавия).

Научно жури:

Рецензенти:

Доц. д-р Марина Джонова – Софийски университет „Св. Кл. Охридски”

Доц. д-р Иван Мерджанов – Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов”

Становища:

Проф. д-р Йовка Тишева – Софийски университет „Св. Кл. Охридски”

Доц. д-р Руска Станчева – Българска академия на науките

Проф. д-р Виолета Тачева – Медицински университет „Проф. д-р П. Стоянов”

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 14.06. 2018 г. от 15 часа в зала 1, Ректорат, СУ „Св. Климент Охридски”.

Материалите по защитата са на разположение на сайта на Софийския университет [www. uni-sofia.bg](http://www.uni-sofia.bg).

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

Увод	1
I. Първа глава. Теоретична същност на явлениято “електронно обучение“.....	4
II. Втора глава. Теоретико-приложни аспекти на модел на електронен курс по български език за медицински цели	7
III. Трета глава. Структура, съдържание и оценка на електронния курс „Терминология и комуникация в медицинската практика”	16
Заключение	26
Приноси	28
Списък с научните публикации по темата на дисертацията	29
Библиография на използваните в автореферата източници	30

УВОД

Обучението по български език като чужд за комуникация в клиника в Медицинския университет–Варна, като част от цялостното академично образование по медицина следва световните тенденции за интегриране на глобалната мрежа и електронните медии в традиционните форми на преподаване. През последните години в университета се обучават високообразовани в технологично отношение англоговорещи чуждестранни студенти, чийто брой всяка година расте и които очакват да получат качествен и адекватен на научните и технологичните постижения образователен продукт. Това налага необходимостта от теоретично и практическо разработване на цялостен електронен курс по български език като чужд за специални цели, който да сдвои учене и технологии в процеса на развиване и усъвършенстване на речевокомуникативните умения на обучаваните.

Допълнително основание за нуждата от създаване на подобни електронни учебни ресурси в контекста на академичната подготовка на студентите по медицина в англоезичната програма на МУ–Варна, е ролята на българския език като код за комуникация с пациентите и медицинския персонал в болничната среда. Тази предимно инструментална, чисто професионална необходимост от изучаване на български език изисква в кратки срокове, в конкуренция с интензивната академична ангажираност на студентите в предклиничните дисциплини, да се формират у тях умения да разбират и създават монологични изказвания, както и стратегии за пълноценно участие в диалогични форми на общуване в болнична среда. Електронните форми на обучение дават възможно решение на проблема с недостига на време и слабата мотивация за учене, предлагайки бърз достъп до учебни материали навсякъде и по всяко време.

Все още не са изяснени много проблеми на електронното обучение по чужд език като следните:

- научно установяване на педагогическата ефективност от замяната на традиционните образователни форми с електронни;
- намирането на конкретни решения как големият обем от езикови знания да се усвои за кратко време от все по-голям брой студенти за целите на ефективната професионална комуникация ;

- липсата на достатъчно разработени и общодостъпни теоретични и преди всичко практически материали в областта на електронното обучение по чужд език за специални цели, в частност – за българския език като чужд.

Тези аргументи ни насочват в научните ни търсения да се ориентираме към анализ на актуалните и нерешени въпроси на чуждоезиковото обучение за специални цели, както и да предложим практически модел за дизайн на електронен курс по български език за медицинска комуникация.

Цел и задачи на изследването

Цел на настоящото изследване е теоретично да се систематизира и опише процесът на планиране и конструиране на електронен курс от смесен тип по български език като чужд за медицински цели – комуникация в клиника, с оглед на развиването на индивидуалните комуникативни умения на обучаваните.

Постигането на целта е свързано с решаването на следните **задачи**:

1. Да се идентифицират образователните аспекти на електронното обучение по български език като чужд за специални цели (в частност – за медицина);
2. Да се проучат и анализират съществуващите научни изследвания в областта на електронното обучение по чужд език в академичен контекст;
3. Да се направи анализ на нуждите, въз основа на който да се дефинират целите на съвременно обучение по специализиран български език;
4. Да се открият лингвистичните характеристики и семантичните модели на клиничната комуникация, които трябва да бъдат овладени от чуждестранните студенти по медицина;
5. Да се представи тематичното разпределение и последователност на учебното съдържание на курса според избраната методическа концепция;
6. Да се анализират електронните инструменти, дейности, източници и среди, които могат оптимално да се приложат в обучението по български език като чужд;
7. Да се направи оценка на ефикасността на електронния курс чрез анкетно проучване сред завършилите курса.

Обект и предмет на изследването

Обектът на изследване е процесът на обучение по български език като чужд за медицински цели, който се анализира във връзка с изграждането на езикови компетенции и умения за общуване в реална среда на съвременна клинична комуникация.

Предметът на изследване са съвременните технологични възможности за развиване на индивидуалните комуникативни компетенции на обучаваните чрез електронен курс, допълващ традиционните семинарни занятия по специализиран български език.

Методи на изследването

- ◆ Педагогически експеримент за апробиране на разработения педагогически дизайн на електронно обучение с чуждестранни студенти по медицина в англоезична програма;
- ◆ Анализ на информационните източници по изследвания проблем – актуални научни теоретико-приложни трудове; европейски и национални нормативни документи, свързани с интеграцията на информационните и комуникационните технологии в образованието;
- ◆ SWOT анализ на традиционните и електронните форми на обучение; на видовете езикови упражнения в електронна среда;
- ◆ Анкетни проучвания сред обучаваните за очакванията им преди началото на курса и оценката им за съдържанието на курса и собствените постижения след завършването му;
- ◆ Статистическа обработка на данните от анкетните проучвания.

Работна хипотеза

Въвеждането в подготовката по български език за медицински цели на учебни електронни дейности и ресурси и системното им прилагане ще доведе до повишаване на ангажираността, участието в езиковия курс и до усъвършенстване на индивидуалните комуникативни умения на студентите. За целта е необходимо да се разработи теоретически обоснована технология, процедури и методика, чиято ефективност трябва да се докаже чрез постигане на българоезична комуникативна компетентност на студенти медици при общуване с пациенти и медицински персонал.

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧНА СЪЩНОСТ НА ЯВЛЕНИЕТО “ЕЛЕКТРОННО ОБУЧЕНИЕ“

I.1. Съвременно състояние на електронното обучение в световен мащаб и в България

В първа глава се описва съвременното състояние на проблема у нас и в чужбина. Очертава се широка картина на световните тенденции в областта на образованието – растеж на инвестициите в електронното обучение, нарастване на общия дял на университетските електронни курсове и програми, налагане на съвместното учене посредством социалните мрежи и медии като основен педагогически модел. Проследява се мястото на България в процесите на дигитализация във висшите училища – нормативни документи, организиране на научни форуми по проблемите на електронното обучение, създаване на университетски онлайн курсове по български език като чужд. Оскъдността на достъпната информация за броя на съществуващите онлайн курсове е показател, че електронното обучение по български език като чужд и по-конкретно за медицински цели е в начален етап на развитие и изостава значително в сравнение със световните практики. В контекста на европейските и национални стратегии за електронно обучение настоящото изследване цели да допринесе в теоретичен и най-вече в практически план за тяхното успешно изпълнение, да подпомогне модернизацията на методите на преподаване и да провокира вниманието и интереса на по-широки кръгове преподаватели в областта на електронното езиково преподаване.

I. 2. Обзор на научната литература

В раздел I.2 се анализират дискуссионните въпроси в научната литература, които засягат предимно дефинирането и наименованието на явлениято *електронно обучение*, педагогическите принципи, на които то се базира, неговата ефективност спрямо традиционното учене и преподаване, специфичния характер на дидактическите материали в електронна среда, ролите на учителя и обучавания, бъдещото развитие на електронното обучение. Предвид разнообразието от дефиниции и класификации в научната литература, нашето разбиране за електронно обучение в настоящото изследване е комбинация от пропорционални дялове семинарни упражнения лице в лице и самонаправлявано онлайн учене (70%:30%) в рамките на институционално определени хорариум за дисциплината. Електронният формат, който предлагаме, има

разширяваща функция, предоставяйки на обучаваните допълнителни средства за самостоятелно учене, за повторение и упражняване на новите езикови единици. Смятаме, че успешното усвояване на езика зависи не само от създадените условия за работа по време на семинарните занятия, а също и от предлагането на добри условия за индивидуална работа. В този смисъл електронната платформа е ефективен инструмент за виртуално продължение на учебния процес извън учебната зала. Тя осигурява на обучаваните възможността да самонаправяват ученето си в една контролирана и съобразена с езиковата им компетентност среда, да работят с разнообразни адаптирани и автентични материали, да получават незабавна обратна връзка за езиковите си избори и да се самокоригират на момента.

I. 3. Състояние на научната литература в България

В раздел I.3 се обръща специално внимание на българските научни изследвания в областта на електронното обучение. В частната област на университетското чуждоезиково обучение единствените научни монолитни текстове, които свързват най-съвременните теоретични постановки за ученето и преподаването като когнитивни и социални процеси с педагогическите възможности на електронните среди, са само два – на Кременска (2011) и на Мерджанов (2013). Въпреки че научните дефицити в българската литература се запълват от множество дисертационни трудове, посветени на академичното чуждоезиково електронно обучение (предимно за английски, немски и френски език), за българския език за медицински цели такива изследвания все още липсват. Необходимостта от теоретико-приложни разработки в тази дисциплина се потвърждава и от факта, че именно медицината е сциалността, която привлича най-висок брой чуждестранни студенти в българските висши училища.

I.4. Общи характеристики на електронното обучение в контекста на чуждоезиковата академична подготовка

В раздел I.4 се обобщават характеристиките на електронното обучение през призмата на чуждоезиковата академична подготовка. В сравнителен план се представят предимствата и недостатъците на електронните форми, както и основните различия между традиционните и електронните езикови курсове.

Като проблем на електронните форми на обучение по български език за специални цели, и по-конкретно за професионална устна комуникация в реална среда,

се отчитат ограничените възможности за използване на технологичните инструменти за практикуване на говоренето като комуникативно умение. Това прави неефективно пълното заместване на традиционните семинарни курсове от електронните им аналози и им определя по-скоро допълващи, отколкото водещи образователни функции.

ВТОРА ГЛАВА. ТЕОРЕТИКО-ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ НА ПРОЕКТ ЗА ЕЛЕКТРОНЕН КУРС ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА МЕДИЦИНСКИ ЦЕЛИ

II. 1. Теоретична рамка на проектирането и разработването на електронен курс от смесен тип по български език като чужд за медицински цели

В раздел II.1 се анализират характерните особености на теориите на учене и на езиково усвояване, възприети в настоящия дисертационен труд. Като се отчитат спецификите на конкретния контекст, в който се извършва обучението по специализиран български език в Медицинския университет – Варна, теоретичната рамка при проектирането и разработването на електронен курс от смесен тип се основава на съчетаването на основни концепции, същностни предимно за *бихейвиоризма* и *когнитивизма*. Считаме, че принципите на *конструктивизма* са неприложими в електронната форма на обучение по специализиран български език, но имат водеща роля в присъствената форма на обучение като най-подходяща среда за тяхната реализация.

Двата бихейвиористични принципа *повторението* и *положителната подкрепа* са основни характеристики на заложените от нас педагогически дейности в електронната платформа. Именно направляването и коригирането на речевата продукция на обучаваните чрез навременна реакция от страна на електронната система активират експлицитното и имплицитното усвояване на езика, реализират индивидуалния подход в учебния процес в безопасна среда, лишена от стреса и фрустрацията в реалното общуване, които биха възникнали от евентуално допускане на грешки и последващо неразбиране от страна на събеседника.

Усвояването на езиково поведение по модел чрез неговото имитиране и механично повтаряне е в помощ, но не е достатъчно условие, за да се развие комуникативната компетентост на обучаваните. То не е само създаване на асоциации, но и активиране на когнитивни структури в съзнанието.

Когнитивистката теория намира място в теоретичната ни рамка с необходимостта в обучението от откриване на системните езикови правила и тяхното прилагане в общуването. За разлика от бихейвиористичния подход, който отхвърля обясненията за езика, когнитивизмът интерпретира езиковото учене като „активен, интелектуален, търсещ правилата, решаващ проблеми процес, в който обучаваните са окуражавани да мислят и дискутират върху начина, по който езикът цел функционира” (Нунан

2004:233). Ученето от когнитивистката перспектива се възприема като индивидуален комплексен процес, който преминава през етапи на възприемане, разбиране, запомняне, извличане и автоматизиране. В тази връзка електронните технологии осигуряват широки възможности за създаване и предоставяне на учебно съдържание под различни форми, така че да отговорят на различията в когнитивните стилове на обучаваните.

Според нас сдвояването на бихевиористката и когнитивистката парадигма в обучението по български език за специални цели намира най-адекватен израз във формулирания от Джон Карол (1971) термин „когнитивно формиране на навици”, според чиято дефиниция основата на творческото използване на езика е системата от ментални езикови правила, но гладкото използване на езика в комуникативни ситуации изисква правилата да се прилагат автоматично като набор от ментални навици.

За да преодолеем риска от фокусиране единствено върху лингвистичната компетентност („знаенето”) на обучаваните за сметка на комуникативната реализация („правенето”), смятаме, че обучението по български език трябва да се строи и върху конструктивистката идея за изграждане на знания от опита. Нейни реализации в обучението по български език като чужд за специални цели са колаборативната работа в присъствената фаза на смесеното обучение и включването на обучаваните в автентични комуникативни ситуации с поставени максимално близки до реалната речева ситуация комуникативни задачи за решаване.

Разгледаните три философски парадигми се отнасят към три различни етапа в прогресията на обучаваните към усъвършенстване на знанията и уменията, както и към различните стилове на учене. Затова те са еднакво важни и приложими в цялостната ни концепция за смесен тип обучение по български език за специални цели.

В раздела накратко са представени и възприетите съвременни теории за усвояване на чужд език:

- хипотезата на Крашън (2004) за разбираемия входящ речеви поток като условие за изграждане на „вътрешна граматика” и спонтанно развиване на речевите умения.

- хипотезата на Суейн (1993) за значимостта не на входящата информация, а на речевата продукция (output), според която говоренето е причина за усвояване на езика, а не негов резултат.

- теорията на Лонг (1996) за интеракцията, според която „договарянето на смисъла и особено онзи тип договаряне, който предизвиква лингвистичната акомодация, настройване от страна на носителя на езика или на по-компетентен събеседник, подпомага усвояването на езика, защото свързва по ефективен начин входящата информация, вътрешния капацитет на обучавания, селективното внимание и речевата продукция”.

В избора си на учебни дейности и похвати изхождаме от разбирането, че няма „най-добър” метод, а че всеки един съдържа истина за ученето и преподаването. Според нас в конкретната езикова среда, в която се извършва обучението по български език за специални цели, имат място дейности от арсенала на *директния*, *аудиолингвалния* и *аудиовизуалния* метод за автоматизиране на езикови явления чрез устно и писмено повторение на образци, работата по модел, онагледяването чрез вербални и визуални примери; от *комуникативния* метод, и по-точно от неговата вариация „обучение, базирано на задачи” (task-based learning and teaching) – работата с автентични езикови материали за развиване на комуникативните умения, диалогичното взаимодействие между обучаваните и съвместното търсене на решения в изпълнението на поставените комуникативни задачи чрез мобилизация на наличните им познавателни и практически умения.

II.2. Етапи на проектирането и разработването на електронен курс от смесен тип по български език като чужд за медицински цели

Планирането, разработването и реализацията на учебен курс е систематичен, целенасочен и в същото време креативен процес на вземане на методически, дидактически, технически решения относно обезпечаването на образователните потребности на специфична група учещи. Теоретичното и практическото разработване на предлагания от нас електронен курс следва етапите на традиционния модел на дизайн на обучение, познат като „ADDIE”, който включва пет фази:

- 1) Анализ на контекста (analysis) – идентифицират се причините за редизайн на традиционния курс в смесен; целевата група; целите на обучение; наличните технически средства;
- 2) Дизайн (design) – определят се тематичният обхват на електронния курс; последователността на темите; учебните материали и видовете упражнения за реализиране на заложените цели;

- 3) Разработване (development) – структурират се съдържанието и упражненията във всяка учебна единица;
- 4) Внедряване (implementation) – реализация на проекта в електронната платформа;
- 5) Оценка (evaluation) – събират се и се анализират данни от проведени изследвания – анкети сред обучаваните – и се формулират изводи относно развитието на електронния курс.

II. 3. Електронно обучение по български език като чужд за медицински цели – анализ на нуждите и профил на целевата група

II. 3. 1. Анализ на нуждите.

В края на академичната 2014/2015г. се проведе изследване с 83 чуждестранни студенти от първи и втори курс, специалност „Медицина”. Цел на допитването – да ни се даде по-детайлна информация за потребностите на студентите относно типовете упражнения, които смятат, че ще им бъдат полезни в електронния курс, готовността им за участие в такъв тип обучение и очаквания ефект на електронния курс върху развитието на комуникативната им компетентност.

Проучването е осъществено по метода на пряката анкета. Основен инструмент е анкетната карта. За да се запази анонимността на всеки участник и да се гарантира висок процент събираемост на анкетните карти, са използвани въпросници на хартиен носител. Те съдържат пет въпроса, от които четири затворени и един отворен въпрос.

Получените резултати ни позволяват да направим следните заключения:

1. Студентите от англоезичната програма на обучение нееднозначно изразяват положителна нагласа към курса „Терминология и комуникация в медицинската практика”. Те осъзнават, че липсата на български език в учебната програма след трети курс поставя в обучението им множество комуникативни прегради в професионален и академичен план.
2. Заявяват желание и потребност да получават и разширяват езиковите си знания посредством онлайн материали, което дава добри перспективи за модернизиране и рационализиране на обучението по специализиран български език.
3. Изразяват потребност от задачи за четене, в малко по-малка степен за слушане и в най-малка степен за лексика и граматика. Предвид устния тип комуникация, който се очаква от тях да водят в клиниките с пациентите, не можем да си обясним масово

изразеното желание за задачи за четене по друг начин освен със заложения в образователната система стереотип на трупане на знания чрез четене, а също и с наложения модел в учебниците по български език като чужд предимно да се чете и пише и по-малко да се слуша и говори. Друго възможно обяснение на това разминаване между очакванията ни като дизайнери на курса и заявеното желание на студентите е възприемането на четенето като по-лесна езикова дейност, отколкото слушането.

4. По отношение на ефекта от онлайн курса предварителната анкета сочи високи нива на очакване на студентите за неговото положително влияние върху комуникативната им компетентност. Този оптимизъм на студентите за нас е ясна индикация за абсолютната задължителност електронното обучение да се интегрира в традиционното и в същото време е стимул за повишаване на качеството на предлагания от нас курс.

II.3.2. Анализ на целевата група. Езиковият курс, който предлагаме, е предназначен за студенти медици в англоезичната програма на обучение към Медицинския университет – Варна. За академичната 2017/2018год. в него се обучават над 1000 чуждестранни студенти от над 40 държави от целия свят, като три пъти е нараснал броят на чуждестранните студенти в сравнение с 2012 година. Университетът е предпочитано място за младежи от Европейския съюз, САЩ, Норвегия, като преобладаващата част от тях са немски граждани. Повечето от студентите са от смесен или чужд произход и владеят два или три езика. По наши наблюдения входящото ниво по общ български език според Европейската езикова рамка, с което студентите встъпват в трети курс, е в границите между A2 и B1. Тази сравнително ниска езикова компетентност противоречи на високите изисквания на специализираната комуникация, която стандартизирани изпитни системи полагат в диапазона B2-C1 (немската TELK, испанската DELE, английската Cambridge). Ето защо според нас ефективните стратегии за преодоляване на разликата между езиковите компетенции на студентите и изискванията на професионалната комуникативна среда включват:

1. На базата на преглед на основни учебници по пропедевтика и вътрешни болести, на анализ на корпус от записани медицински интервюта и клинични прегледи да се селектират честотни, представителни за клиничната комуникация езикови модели и средства, които да зададат параметрите на езиковото съдържание на курса.

2. Дидактическият материал да се поднася дозирано и на „малки порции”, в автентичен езиков контекст.

3. Езиковият практикум да се основава на разнообразни по вид дейности и задачи, при които граматичните форми не се упражняват и употребяват изолирано, а се използват за различни функционални цели в професионалното общуване. Необходимо е също така да се акцентира предимно върху комуникативната ценност на изучаваните лингвистични структури, така че обучаваният ”да види непосредственото практическо приложение на това, което учи” (Шопов 2013:67).

II. 3. 4. Дефиниране на общите и конкретни цели на електронния курс

В този раздел професионалното общуване лекар–пациент се анализира като *транзакция* на информация (Ричардс 2008:211), при която:

- ◆ фокусът е върху съобщението, информацията;
- ◆ участниците прилагат комуникативни стратегии, за да постигнат взаимно разбиране;
- ◆ езиковата правилност невинаги е от значение.

За да протече този тип комуникация, е нужно комуникаторите да могат:

- ◆ да формулират намерението си;
- ◆ да задават въпроси;
- ◆ да подканват събеседника си към повече яснота, конкретност;
- ◆ да потвърждават получената информация;
- ◆ да потвърждават разбирането.

За нуждите на обучението по специализиран български език се прави класификация на езиковите компетенции по отношение на професионалната комуникация:

- 1) дискурсна компетентност;
- 2/ пкомпетентност;
- 3/ лингвистична/лексико-граматична;
- 5/ стратегийна.

На базата на направения анализ на нуждите и характеристиките на отделните комуникативни умения се открояват общите и конкретните цели на обучението по български език за комуникация в клиника.

Общите цели включват обучаваните:

- да придобият знания за лингвистичната специфика на клиничната комуникация – за нейния терминологичен апарат;
- да прилагат функционално езиковия опит, който вече имат, така, че да постигнат максимална реализация на комуникативното намерение в диалогичното общуване лекар - пациент.
- да разбират основната медицинска информация в устната комуникация с пациенти и болничен персонал;
- да развият стратегийни компетенции в преодоляването на езиковите дефицити в хода на протичащото общуване.

Конкретни цели. В комуникацията с пациенти обучаваните трябва да могат:

- да използват адекватна на конкретния клиничен случай терминологична лексика;
- да конструират медицински езиково правилни въпроси към пациентите относно:
  - а/ настоящи и минали оплаквания и заболявания;
  - б/ характеристика и локализация на отделни болестни симптоми;
  - в/ настоящо или проведено лечение и резултатите от него;
  - г/ информация за наследствени заболявания, алергии и вредни навици.
- да разбират устно описание на симптоми на дадено заболяване, обяснение за проведена диагностика, лечение и различни фактори, влияещи върху състоянието на пациента;
- да дават кратки инструкции при физикален преглед и работа с диагностична апаратура;
- да извличат информация за състоянието на пациентите от отделни медицински документи.

II. 3. 5. Специфика на снемането на анамнеза по различните специалности като комуникативен акт

Снемането на анамнеза е най-често срещаната комуникативна ситуация, в която обучаваните влизат по време на академичната си подготовка и практика в различните клиники. Като частен аспект от общуването лекар – пациент медицинският разпит се отнася до консултативния езиков регистър, като за него са характерни средният и

ниският езиков регистър (Тачева 1998:161). Тази специфика на медицинското интервю определя лингвистичното и тематичното съдържание на електронния учебен курс. Ето защо в дисертационния труд са изяснени характеристиките на анамнезата по отношение на нейните:

1. Цели;
2. Структура;
3. Лексикални, лексико-граматични и синтактични характеристики.

II. 3. 6. Лингвистични характеристики на терминологичния пласт

Анализът на механизмите, по които се образуват термините за симптоми, на техните структурни, граматични и семантични характеристики, е съществена част от прилаганите в обучението по български език стратегии за развиване на езиковата компетентност на обучаваните. В раздела са описани терминологичните единици на следните нива:

- лексико-морфологично;
- лексико-синтактично;
- лексико-семантично.

От посочените общи и частни особености на клиничния език се определят и главните лингвистични приоритети пред обучението по български език като чужд за медицински цели:

- ◆ изграждане на умения у студентите да могат да задават въпроси и да разбират отговори в сегашно, минало свършено и минало неопределено време; да могат да образуват императивни форми в свършен и несвършен вид на глагола; както и да използват възвратнострадателни и причастнострадателни залогови форми;
- ◆ автоматизиране на употребата на въпросителните, неопределителните, отрицателните местоимения и наречия, така че обучаваните да могат да формулират адекватни общи и частни въпроси към пациента според комуникативното си намерение;
- ◆ овладяване на честотни наречия и наречни изрази за време, пространство, количество, начин; логическо и модално уточняване;
- ◆ комбиниране на предлози с въпросителни думи и наречия.

ТРЕТА ГЛАВА. СТРУКТУРА, СЪДЪРЖАНИЕ И ОЦЕНКА НА ЕЛЕКТРОННИЯ КУРС „ТЕРМИНОЛОГИЯ И КОМУНИКАЦИЯ В МЕДИЦИНСКАТА ПРАКТИКА”

III.1. Структура на курса, използвани технологии, медии

В представения труд намират приложение теоретичните ни изследвания, анализи и оценка на създадения от екип към Департамента по чужди езици и комуникации на МУ–Варна, онлайн курс „Български език като чужд за медицинска комуникация“ по проект DE/12/LLP-LdV/TOI/147501 в периода 01.10.2012 г. – 30.09.2014 г. Участието ни в този проект постави началото на активно разработване и оптимизиране на учебното съдържание и методики чрез интензивното използване на съвременните високи технологии за ефикасно езиково обучение. Крайният резултат от проекта ни послужи като основа и модел при създаването на настоящия електронен курс, предназначен специално за студенти в трети курс, специалност „Медицина”, англоезична програма на обучение. Тъй като те все още не притежават клинична компетентност, се наложи много от създадените дидактически материали да бъдат адаптирани по отношение на използваната терминология, опростени или подменени с нови.

III.1.1. Структура на електронния курс. Електронният курс „Терминология и комуникация в медицинската практика” съдържа три основни секции: информационна, учебна и тестова. Те дават бърза и изчерпателна информация на студентите относно всеки един аспект от обучението им по български език и позволяват лесно намиране на желаното съдържание.

III.1.2. Използвани технологии

Електронният курс е базиран във внедрената в Медицинския университет – Варна, електронна платформа *Blackboard*. Предимствата, която тази система за управление на ученето осигурява, са в няколко направления:

- достъп до учебното съдържание по всяко време от всеки вид компютърни устройства;
- лесно и бързо изграждане на интерактивни упражнения и тестове чрез системата от вградени типове въпроси;

- безпроблемна ориентация и навигация на студентите в страницата на дисциплината;
- възможност на платформата да съхранява и контролира достъпа до обекти от учебното съдържание, които се използват многократно;
- богат набор от инструменти за предоставяне на обучителни обекти от различни медии и различни модалности;
- лесно проследяване на работата и резултатите на всеки обучаван;
- генериране на индивидуални комбинации от тестови задачи за всеки студент, което персонализира изпитния процес;
- статистически анализ на дискриминативната сила и трудността на въпросите.

Тази информация в готов вид спестява много време на преподавателя особено когато се отнася до курс от над 100 студенти, и дава възможност за незабавна поправка на задачите при отчетени отклонения от стандартните стойности.

Друга технология, използвана в електронния курс, са аудиоплеърите в мобилните устройства на обучаваните. Чрез тях те създават собствени аудиозаписи на поставени задачи за устно изпълнение, които публикуват в съответната секция от курса. Тези материали могат след това да се използват в семинарните занятия като автентични текстове за развиване на слушането с разбиране, като основа на упражнения за коригиране, повторение, затвърждаване на лексиката или за самостоятелна подготовка за изпитите.

III.2. Видове учебни материали в курса

За да се опишат създадените учебни материали, се използват класификациите, предложени от Янева, Кременска, Хинковски (2011). – готови, адаптирани и авторски. В настоящия курс не се предлагат материали в готов вид, тъй като прилагането им противоречи на възприетата от нас теория за разбираемата входяща информация като предпоставка за развиване на комуникативните умения. Ето защо за целите на нашето обучение се адаптират специално избрани текстове от учебници по вътрешни болести и пропедевтика, от здравни сайтове и форуми; видеа на медицинска тематика.

Вторият тип класификация на учебните материали е според медията и модалността:

a/ визуални – снимки на части на тялото, на вътрешни органи, на лекарски прегледи;

б/ презентационни – за въвеждане или обобщение на основни термини и изрази:
в/ аудиовизуални: 50 учебни филма с медицински интервюта и прегледи;
г/ интерактивни материали: над 100 упражнения и 20 тестови задачи с 200 въпроса с незабавна обратна връзка.

III.3. Тематичен обхват на курса

В сегашния си вид електронният курс съдържа 20 учебни единици. Темите обхващат четири научни области със съответния терминологичен фокус:

- обща медицина;
- вътрешни блести;
- медикация;
- оперативно лечение.

Относително най-голям дял от общото съдържание имат темите, свързани с вътрешните болести, с оглед езиковото обезпечаване на възможно по-широк кръг от комуникативни ситуации, в които обучаваните ще взаимодействат с пациенти.

Критериите, които определят терминологичния обхват на всяка тема, са:

- а/ специализираната лексика да принадлежи към ниския и средния регистър;
- б/ терминологичните единици да са с домашен произход или международен, ако той е възприет в общоупотребимата реч;
- в/ да са честотни в ежедневноата комуникация лекар - пациент.

III. 4. Типове упражнения в електронния курс

Упражненията в електронната платформа спадат към т.нар. „предкомуникативни” упражнения (класификация по Литълуд 1992:74), при които обучаваните нямат контрол върху съдържанието, а езиковата употреба е предварително ограничена и структурирана. Те са под формата на тестови езикови задачи предимно от затворен тип и се състоят от инструкция, въпрос и възможни отговори.

В настоящия дисертационен труд класификацията на използваните упражнения в електронния курс е според езиковите умения, които развиват.

III.4.1. Упражнения за развиване на лексикалната и граматичната компетентност Служат за проверка и обобщение на текущите лексикални знания на

обучаваните, подготвят лингвистичната основа на последващи упражнения за четене и слушане с разбиране.

- упражнения за свързване/съотнасяне. Чрез тях се проверява терминологичната и лексико-семантичната компетентност на студентите. Според Бижков (1992:151) тези задачи са по-трудни за изпълнение „особено ако списъкът на възможните отговори е по-дълъг, се губи доста време, тъй като за решаване на всяка отделна задача е необходимо да се прегледа целият списък от отговори.” За да избегнем този негативен ефект от прекалената дължина на упражненията за съотнасяне, а и за всички останали типове, възприемаме като оптимален брой от 5 до 7 задачи към всяко упражнение. Според нас те са достатъчни за целите на езиковата проверка, като се избягва еднообразието и свързаната с него досада при по-дългите упражнения.

- упражнения с множествени/многовариантни изборни отговори. Позволяват лесна и обективна проверка на граматичната и лексикалната усвоеност на учебния материал. Най-силното им качество е, че „чрез задачи от този тип може да се покрие напълно учебното съдържание и да се постигне съответствие с целите на измерването” (Бижков 1992:148). В настоящия електронен курс упражненията с многовариантен отговор за граматична компетентност акцентират предимно върху практикуване и затвърждаване на уменията за правилно съгласуване по род и число на прилагателните и съществителните имена, за членуване и употреба на формите за множествено число на съществителните, за диференциране на императивните форми и глаголните времена.

- трансформационни упражнения – по-сложен тип упражнения, които проверяват лексико-граматичните знания на синтактично ниво.

- конструктивни упражнения – по дадени езикови елементи да се подреди диалог, текст. Чрез тях обучаваните упражняват уменията си да извличат общия смисъл на подадените изречения или реплики и да ги класифицират по зададен критерий. Тяхната полезност е във възможността чрез тях студентите да затвърждават структурните елементи на анамнезата, както и свързаните с тях езикови формули и клишета.

III.4.2. Упражнения за развиване на уменията *слушане с разбиране*

В научната литература е единодушно мнението, че слушането дълги години се е възприемало като процес, който се развива от само себе си, по естествен път и не е нужно да му се отделя специално внимание в учебния процес. Интензивните

изследвания в областта на психолингвистиката и на дискурсия анализ в края на 20. век провокират педагогическия интерес към него, доказвайки значението му в процесите *разбиране, говорене, езиково усвояване*.

Технологичният прогрес също има решаваща роля за по-активното ангажиране на обучаваните в учебни дейности, насочени към развиване на това умение. Достъпът до разнообразно и автентично съдържание в социалните медии, възможността за осъществяване на аудио- и видеозаписи навсякъде и по всяко време с мобилните устройства позволяват слушането и/или гледането да имат по-активна роля в учебния процес и да се превърнат в задължителна цел и средство на езиковото обучение.

Безспорен факт е, че практикуването на слушането с разбиране е необходимо условие за успешното функциониране на обучаваните в реални ситуации, изискващи активно участие в диалог. Снемането на анемнеза е именно такава ситуация и електронният курс осигурява на обучаваните среда и възможност да натрупат опит по отношение на вариативността на устната реч: на нейната организация, темп, произносителни стилове.

Използваните текстове са с естествен темп на речта, с дължина между една и три минути, тъй като в състояние на активна концентрация при по-дълги текстове има риск от настъпване на умора и демотивация от страна на слушащия. Те включват както диалози между лекари и пациенти, така и монологични изказвания само на лекари или само на пациенти.

Най-честотните типове упражнения за развиване на лексико-граматичната компетнетност, използвани в електронния курс, са:

- упражнения с алтернативни отговори, с които се проверява степента на разбиране на общата и конкретната информация в текста;
- упражнения за множествен избор с един верен отговор;
- упражнения за множествен избор с няколко верни отговора;
- упражнения за попълване на празни места с отворен числов отговор – числителните имена имат значителна роля в диагностичния процес, затова е необходимо да им се обърне специално внимание в специализираната подготовка по български език. Това е единственият тип отворени въпроси, които включваме в електронния курс, тъй като изписването им не предполага технически трудности или грешки в отчитането на резултатите.

Смятаме, че като цяло практиката в електронната платформа дава възможност на обучаваните да преодолеят трудностите и притесненията си при възприемане на устната реч по начин, непредизвикващ стрес и ръководен от самите тях. Контролът, който могат да упражняват върху звука, честотата на слушане/гледане на текстовете, паузите по време на и между прослушванията, е ефективен инструмент за компенсиране, справяне с негативните аспекти, свързани със слушането с разбиране в присъствените занятия: проблеми с техниката или недобрата акустика на залата; невъзможността да се следва общото темпо на работа в групата; необходимостта текстът да се чуе повече от два пъти. Допълнителната работа в електронната платформа позволява на обучаваните да изработят собствени ефективни стратегии за разбиране – да слушат селективно; да разграничават важната от неважната информация, да формират очаквания за съдържанието на текста; да активират предишните си знания и опит по темата; да създават връзки между елементите, които са разбрали, колкото и малко да са те.

III.4.3. Упражнения за развиване на уменията *четене с разбиране*

Целите на упражненията по четене в специализираното езиково обучение най-общо са насочени към комплексното развиване на аналитичните умения на студентите и на тяхната езикова компетентност. Писменият текст се явява основен контекст за въвеждане на специализираната лексика, той е писмена манифестация на специфичните за медицинското интервю езикови структури. Тъй като студентите трябва да придобият комуникативни умения в средния и ниския медицински регистър, текстове за упражнения са адаптирани версии на:

- реални устни анамнези, транскрибирани от направения от нас в продължение на три години видеоархив;
- научно-популярни текстове на здравна тематика, в които информацията е адресирана към по-широка аудитория и се отличава с достъпност и общоупотребимост на езика;
- публикувани от потребители в здравни форуми „постове”, съдържащи субективни описания на оплаквания, които в езиково отношение принадлежат към всекидневния регистър.

Анализираните и илюстрираните типове упражнения в раздела, са:

- упражнения с падащо меню за попълване на празни места в текст -

тяхното най-силно качество е осигуряването на автентична среда за интеграция на лексикални, граматически и рецептивни знания и умения. Те са индикатор за цялостната езикова компетентност на обучаваните, изисквайки едновременно анализ на изреченската структура, хипотеза за липсващата част на речта и семантична проверка на нивото на обкръжаващия контекст.

- упражнения за попълване на реплики в диалог – изискват интензивно четене; чрез тях студентите проверяват уменията си да конструират устна анамнеза; затвърждават словоредните модели на въпросителните изказвания; развиват социолингвистичната и прагматичната си компетентност.

- упражнения с алтернативен отговор от типа ДА/НЕ – предполагат детайлно осмисляне на текста и умение за анализ и сравнение на предложените граматични и семантични трансформации във въпросите. Въпреки привидната елементарност на изпълнението и високата вероятност да се „уцели” верният отговор на случаен принцип, „с такива въпроси може да се обхване достатъчно голям обем от знания и умения на тестираните”(Бижков 1992:142).

- упражнения за съотнасяне на заглавия с кратки параграфи – развиват умение за извличане и синтез на информацията в текста; добър показател за лексикалната компетентност на обучаваните.

III.4.4. Упражнения за развиване на уменията говорене

В проектирания от нас електронен курс изхождаме от идеята, че индивидуалната работа с езика придобива значимост само ако е съчетана с активното въвличане на обучавашите се във взаимодействие помежду си в естествена комуникативна среда. Тъй като комуникацията в болнична среда е лице в лице, според нас е най-подходящо това умение да се развива в аудиторните часове, в които на базата на разнообразни писмени, графични, аудиовизуални стимули да се упражнява монологичната и диалогичната реч на студентите. Целта е да се премине от фаза на *контролирана комуникация* до умение за участие в *спонтанна комуникация*. Така ще се осигури оптимален баланс между репродуктивните електронни упражнения и продуктивните езикови задачи, изискващи интеграция на четирите комуникативни умения.

Конструктивисткият принцип определя като водеща форма на педагогическо взаимодействие работата по двойки и в малки групи, която освен че отразява диалогичния формат на общуването лекар – пациент, увеличава като времетраене и

ангажира в по-голяма степен устните изяви на учащите в учебна среда, позволява им да изградят комуникативна независимост извън постоянния езиков контрол от страна на преподавателя. Упражненията в семинарните форми на обучение трябва да акцентират върху изясняването на дискурсните характеристики на устната комуникация лекар-пациент – лексика, словоред, прозодия – с оглед на конкретните комуникативни намерения на говорещите, както и да задават подходящ контекст за участие на студентите в устни речеви дейности.

Според нас основни инструменти в обучението за развиване на умениято *говорене* по специализиран български език трябва да бъдат ролевата игра и задачите с информационна празнина, тъй като изпълнението им възпроизвежда в най-автентичен вид комуникативното взаимодействие между лекар и пациент.

Положителният ефект на предложените упражнения във вид на неформален тест в електронната платформа се състои във възможността на преподавателя да установи трудностите на обучаваните и да планира допълнителни мерки за тяхното преодоляване. Те предоставят ясна и обективна информация на студентите какво знаят и какво още трябва да усвоят. Провокират ги да изпълнят задачите самостоятелно, което е предпоставка за развиване на знанията и уменията им, както и за по-висока удовлетвореност от собствените им постижения. Дават усещане за структура за учебния процес и за личен прогрес.

Коректният анализ на създадените от нас електронни езикови упражнения предполага и посочване на техните недостатъци. Според нас те се състоят в следните направления:

- ограниченост по отношение на типово разнообразие;
- упражняват се само рецептивни знания и умения;
- липса на упражнения със свободен лексикален отговор, което от една

страна, може да се оправдае с неумението на обучаваните да използват кирилизирана клавиатура, а от друга, с превенция на възможни технически проблеми, при които неправилното изписване на отговора или подаването на верен, но несъвпадащ със зададените в системата отговори, се отчита като грешка.

За да се минимизират негативните характеристики и за да се оптимизира съдържанието в електронната платформа, предлагаме следните решения:

- балансиране на броя на упражненията за лексика и граматика, четене и слушане във всяка учебна единица;

- преодоляване на еднообразните типове задачи чрез по-разнообразен съдържателен пълнеж;
- създаване на условия за по-активна комуникация между преподавателите и обучаваните в електронната платформа;
- допълване на всички теми с презентационна част, така че студентите да могат да учат навсякъде в отсъствие на учебник.

III.5. Внедряване и оценка на електронния курс

Електронният курс „Терминология и комуникация в медицинската практика“ е въведен като задължителен елемент от обучението на чуждестранните студенти през академичната 2015/2016 година. Изграждането му премина през три етапа, в които от пилотиране на единични упражнения и развиване на частични компетенции се достигна до цялостен комплекс от учебни средства, включващ филми, аудиозаписи, текстове и задачи към тях.

В раздела са описани основните проблеми за решаване в началните етапи на създаване на електронните материали; постепенното обогатяване на учебните единици; резултатите от пилотните анкетни проучвания за ползите от онлайн курса.

Подробно са представени резултатите от мащабно анкетно проучване след завършване на електронното обучение по специализиран български език през 2016/2017 година, в което участваха 136 чуждестранни студенти. За да се установи отношението на студентите към електронния курс, бяха изследвани следните по-важни параметри:

- Обема на свършената работа в платформата;
- Общата оценка на обучаваните за полезността на електронния курс.
- Ефекта на електронния курс върху собственото езиково развитие.

Събраната информация ни позволява да направим следните обобщения:

1. Студентите декларират активно участие в изпълнението на езиковите задачи;
3. Изразяват пълна удовлетвореност от качеството и количеството на създадените електронни упражнения за самоподготовка;
4. Посочват предпочитание към упражнения за развиване на уменията слушане с разбиране;
5. Отчитат повишаване на цялостната си езикова компетентност вследствие на работата си в електронната платформа.

Фиг. Извадка от финална анкета със студенти 3 курс, АЕО

Резултатите доказват тезата ни, че електронният курс „Терминология и комуникация в медицинската практика” е полезен и необходим инструмент за подобряване на качеството на учебния процес. Същевременно това признание за достойнствата на курса поставя пред нас като преподаватели отговорността и задължението да поддържаме високи образователни стандарти в съответствие със световните тенденции, както и да усвояваме нови дигитални компетенции с цел създаване и внедряване на още по-модерни, атрактивни и ефективни методи на обучение.

Заклучение

Настоящият дисертационен труд предлага модел за смесен тип обучение (електронно и присъствено) по специализиран чужд език с цел постигане на професионална комуникативна компетентност в клиничната медицинска практика. Направеният анализ на нуждите обхваща както академичния контекст, така и ежедневната комуникация с пациенти и персонал. По този начин се обезпечават адекватни комуникативни задачи с подходящи електронни ресурси. Фокусът на комуникативните умения е ориентиран към високочестотните речеви дейности в клинична среда – снемане на анамнеза, даване на инструкции при преглед и изследвания, препоръки за терапия. Разработената теоретико-приложна концепция за електронен курс по български език създава системна комуникативна компетентност по основните медицински специалности като вътрешни болести, хирургия, педиатрия.

На базата на направения теоретичен обзор на литературните източници и на резултатите от проведеното емпирично изследване в продължение на две академични години сред общо 300 чуждестранни студенти можем да направим следните по-важни обобщения:

- интегрирането на информационните и комуникационните технологии в съвременното обучение по чужд език има своите технологични, социални, научно-методически и академични основания. Водещи принципи са не само педагогическата и финансовата ефективност, но и спазването на европейските препоръки в областта на образованието, императивите за отворен достъп до информационни ресурси, за стимулиране на ученето през целия живот, за повишаване имиджа на университетите и конкурентоспособността им.
- въпреки че признатата в литературата образователна парадигма, изразяваща същността на електронното обучение, е конструктивизмът, настоящият електронен курс доказва, че бихевиористката и когнитивистката теория също могат да бъдат концептуален фундамент, върху който да се изградят успешни езикови практики;
- онлайн платформата дава възможност за работа в удобно за потребителя време, а използваната интерактивна среда улеснява проверката и затвърждаването на специфичните за медицинската комуникация езикови знания и умения;
- предоставяйки условия за активно и автономно учене, електронното обучение притежава възможности за индивидуализиране на учебния процес, чрез които успешно да се преодолеят съществени недостатъци на груповото обучение лице в лице;

- електронният курс „Терминология и комуникация в медицинската практика” успешно изпълнява педагогическата си мисия и води до осъзнато усещане за прогрес на собствените езикови умения. Според студентите предложеното онлайн обучение е полезен и необходим елемент от езиковата им подготовка, което е значителен показател за неговата устойчивост във времето.

ПРИНОСИ

- Детайлно са описани най-важните теоретико-приложни аспекти на електронното обучение по българския език като чужд за медицински цели.
- Изграден е педагогически модел за електронна специализирана езикова подготовка. Неговите научни и методически особености се предопределят от специфичните цели за изучаване на българския език – академично образование по медицина на английски език, но с медицински стаж и работа в клиника на български език.
- Описани са езиковите и стилските особености на устната медицинска комуникация лекар-пациент с оглед на организацията и подбора на лингвистичното съдържание на езиковите упражнения.
- Създаден е корпус от автентични устни медицински интервюта, отразяващ съвременното състояние на езиковите и социолингвистичните специфики на общуването лекар-пациент.
- Създадени са над 100 онлайн езикови упражнения, чието качество е съобразено със съвременните стандарти за модерно чуждоезиково обучение за специални цели, като се акцентира на продуктивното овладяване на лексико-граматичните и устните комуникативни умения *говорене* и *слушане* на български език за академична медицинска комуникация.
- Предложените езикови упражнения са класифицирани в зависимост от тяхната функция в развиването на отделните речеви умения. Обобщени са достоинства и недостатъците на основните типове езикови задачи, които са илюстрирани с конкретни примери.
- Разработеният електронен курс по специализиран български език задава модела на смесения тип обучение, който може да се въведе и по общ български език в МУ-Варна, като по този начин се осигурява пълна приемственост в езиковата подготовка на студентите в първи, втори и трети курс, англоезично обучение, специалност „Медицина”.
- Цялото изследване може да послужи като база за изграждане на подобни курсове в други медицински университети в България, в които се осъществява обучение на чуждестранни студенти на английски език.

СПИСЪК С НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Лингвистични явления в медицинския клиничен текст

В: *Езикът – феномен без граници*, Медицински университет – Варна, 2008, 137-140, ISBN 978-954-9685-43-5

2. Academic studies in English in a Non-English Speaking Country

(в съавторство с В. Тачева, Виолета Карастатева, С. Христова, А. Добрева)

Military academy, Sibiu, Romania, Conference proceedings 9, Foreign languages. English, 2008, 140-147, ISSN 1843-6722

3. Developing Specialized Linguistic Competence in Foreign Students Studying Medicine

/в съавторство с Катерина Пенева и Силвена Ставрева/

Proceeding from the International Conference The language of Medicine – from Its Genesis to the Culture and Ethics of Communication, Rijeka, 2012, 591-601, ISSN 1847-6376

4. Снемането на анамнеза като обект на езикова компетентност в подготовката на студенти медици

/в съавторство с Веселина Няголова/

В: „ 50 години – врата към образованието и прозорец към света“. Юбилейна научна конференция на ДЕО, София, 2013, 519-526, ISBN 978-954-07-3610-5

5. Електронен курс по специализиран български език – идеи, реализация, постижения

/в съавторство с Виолета Тачева/

В: „Предизвикателствата на XXI век за развиване на комуникативната компетентност за професионални цели.“ Сборник с доклади. МУ-Варна, 2014, 56-64, ISBN 978-954-449-770-5

6. Програма по клинична комуникация на български за формиране на професионалноречева компетентност

/в съавторство с Веселина Няголова/

В: „Предизвикателствата на XXI век за развиване на комуникативната компетентност за професионални цели.“ Сборник с доклади. МУ-Варна, 2014, 34-35, ISBN 978-954-449-770-5

7. Очаквания, нагласи и оценки на обучаваните за ефективността на електронния курс „Комуникация в клиника“

/в съавторство с Катерина Пенева/.

В: „Първа варненска конференция за електронно обучение и управление на знанието: Мост между средното и висшето образование“, МУ-Варна, 2016, 158-166, ISBN 978-619-221-043-4

8. Стратегия за развиване на уменията говорене в болнична среда като елемент от смесено обучение по специализиран български език

В: „Чуждият език и съвременното висше образование“, Сборник с доклади. МУ-Варна, Част 1, Варна, 2017, 110-116, ISBN 978-619-221-070-0

БИБЛИОГРАФИЯ НА ИЗПОЛЗАНАТА В АВТОРЕФЕРАТА ЛИТЕРАТУРА

- Бижков 1992:** Бижков, Георги. Теория и методика на дидактическите тестове. С. 1992.
- Крашън 2004:** Krashen, Steven, Second language acquisition and second language learning, First internet edition 2002, www.sdkrashen.com/content/books/
- Кременска 2009:** Кременска, Анелия, Споделяне на опитност в електронното обучение по и на език – модел и шаблон, http://www.slav.unisofia.bg/naum/node/1697#KremenskaA_TashevD2008
- Кременска 2011:** Кременска, Анелия, Уеббазираното обучение по чужд език, С., Изток-запад, 2011
- Лонг 1996 :**Long, Michael. The role of the linguistic environment in second language acquisition. In *Handbook of Second Language Acquisition, 1996*, 413-468
- Литълуд 1992:** Littlewood, William, Teaching oral communication, Cambridge, 1992
- Мерджанов 2013:** Мерджанов, Иван. Е-campus. Съвременни форми на
- Суейн 1993:** Swain, Merrill. The Output Hypothesis: Just Speaking and Writing Aren't Enough, 1993, достъпно на [https://2010-soph-writing-nccu.wikispaces.com/file/view/05+Swain+\(1993\)+The+Output+Hypothesis.pdf](https://2010-soph-writing-nccu.wikispaces.com/file/view/05+Swain+(1993)+The+Output+Hypothesis.pdf)